

Autoritarismin ja uusliberalismin sommitelmat venäläisyliopistoissa

Iuliia Gataulina^{1,2}

Kun tein kenttätyötäni vuosina 2019–2021, vierailin eri yliopistoissa Venäjällä. Yksi kohteistani oli Pietarin valtionyliopisto ja sen majesteettillisen, sinivalkoisen ortodoksikatedraalin ympärille rakentunut kampusalue. Katedraalin rakennutti keisarinna Elisabet Petrovna 1740-luvulla. Katedraalia ympäröivissä, samaan arkkitehtoniseen tyyliin rakennetuissa luostarin asuinrakennuksissa sijaitsevat nyt sosiologian, politiikan tutkimuksen ja kansainvälisten suhteiden tiedekunnat. Vierailuni aikana aloin kiinnittää huomiota tapoihin, joilla Pietarin keisarillinen historia ja Venäjän ortodoksikirkon nykypäivän poliittiset pyrkimykset ovat kietoutuneet yliopiston jokapäiväiseen arkeen.

Toinen kenttätyöni vierailukohde oli Moskovan talouskorkeakoulun Pietarin kampus. Kun astuin korkeakoulun pääaulaan, näin ensimmäisenä pylväät, joissa esiteltiin tilastotietoja korkeakoulun menestyksestä. Niissä kerrottiin esimerkiksi ”Kansainvälinen vertailu: 100 parhaan joukossa talouden ja ekonometrian alalla” tai ”Kansallinen vertailu: Paras idäntutkimuksen sekä hallinnontutkimuksen aloilla”. Aula pyrki ikään kuin kertomaan vierailijalle yliopiston erinomaisuudesta vertailujen ja kilpailun kielellä, joka oli rakennettu sisään yliopistotilan materiaalisuuteen.

Nämä kohtaamiset paljastivat minulle, miten yliopistot ovat muutakin kuin vain koulutuslaitoksia. Niissä kietoutuvat yhteen suurvaltahistoria, uusliberaali kilpailuajattelu sekä valtionrakentamisen hankkeet. Yliopistot samanaikaisesti sekä palvelevat että vastustavat valtion ja pääoman hegemonisia voimia. Siksi yliopistot voidaan ymmärtää myös kansainvälisten suhteiden ja maailmanpolitiikan tutkimuksen kohteena (Kamola 2019; Mäkinen 2021; Meyerhoff 2019; Jessop ym. 2008). Yhtäältä pääoma ja valtio pyrkivät vaikuttamaan yliopistojen toimintaan tiettyjen yhteiskuntasuhteiden ylläpitämiseksi, esimerkiksi muodostaakseen varakertymiä, kouluttaakseen tarvitsemaansa työvoimaa ja tuottaakseen ideologioita. Toisaalta tiedon tuottamisen luonne tekee yliopistoista ja yliopistoyhteisöistä usein vastahankaisia valtion ja pääoman vallalle.

Oma tutkimukseni sai alkunsa Venäjän yliopistojen niin sanotun uusliberalisoitumisen tarkasteluna, joka pohjaa aiempaan tutkimuskirjallisuuteen maailmanpolitiikan ja kansainvälisen poliittisen talouden kietoutumisesta (engl. *entanglement*) yhteen yliopistojen kanssa. Yliopistojen uusliberalisoitumisella viitataan ideologioihin ja prosesseihin, joissa markkinahokkuus alkaa ohjata yliopistojen toimintaa (Giroux 2009). Tästä näkökulmasta markkinoita olisi luotava esimerkiksi koulutukseen ja niille elämäalueille, joissa niitä ei aikaisemmin ole

1 YTT, tutkijatohtori, Tampereen yliopisto, <iuliia.gataulina@tuni.fi>

2 Kirjoitus perustuu Tampereen yliopistossa 12.1.2024 pidettyyn englanninkieliseen *lectio praecursoria* -esitelmään *De/re/composing authoritarian-neoliberal assemblages. Ethnography of Russian universities and beyond*.

ollut olemassa. Yliopistomaailmassa uusliberalismi korostaa suorittamista, kilpailuhenkisyttä ja yliopiston toimintojen taloudellista tehokkuutta.

Tiedemaailman uusliberalisoitumisesta on tullut osa akateemista keskustelua, ja siihen otetaan kantaa monesta suunnasta ja tieteenalalta. Näissä keskusteluissa teemana on yleensä yliopistoinstituution kriisi, joskus jopa sen tuho (Connell 2019). Tutkijoiden mukaan akateemisen vapauden ja kriittisen ajattelun tilan kutistuminen on seurausta uusliberaaleista yliopistouudistuksista, joissa yliopistojen toiminta on alistettu markkinoiden tarpeille (Ashwin 2020). Usein puhutaan myös yliopistotyön prekarisoitumisesta, joka on seurausta pyrkimyksestä nopeuttaa akateemisia prosesseja ja tehostaa työtä suoritusmittareilla (Peters 2021; Loveday 2018; Borovskaia ym. 2014).

Uusliberalismi ja uusliberalisaatio ovat kuitenkin kiistanalaisia käsitteitä. Viime aikoina eräät tutkijat (Rowe ym. 2019; Dean 2019) ovat esittäneet, että uusliberalismi on käsitteenä muuttunut ja levinnyt niin laajaksi, ettei se enää ole analyttisesti hyödyllinen. Uusliberalismin sijaan on alettu puhua uusliberalismin seurauksista, jotka ovat levinneet eri yhteyksiin ja eri elämänalueille. Uusliberalismi ei enää muodosta koherenttia teoriaa tai käytäntöjen joukkoa. Tästä näkökulmasta mikään taho ei enää omista uusliberalismin käsitettä, vaan se voidaan mieltää osaksi monia erilaisia poliittisia ja taloudellisia toimintatapoja.

Myös työskennellessäni tämän väitöskirjan parissa tunnistin monia venäläisten yliopistojen kehityskulkuja, joita on akateemisessa kirjallisuudessa kuvailtu ”uusliberaaleiksi”. Samanaikaisesti kävi kuitenkin ilmi, että Venäjän yliopistoissa käynnissä olleissa poliittisissa hankkeissa ”uusliberaali” politiikka kietoutui Venäjän valtion politiikkaan, kuten tämän lektion alussa kuvailin.

Tästä havainnosta minulle avautui uusi tutkimusongelma. Uusliberalismia koskevat käsitteet ja teoriat ovat syntyneet liberaalidemokratian ja globaalin pohjoisen kontekstin määrittämistä epistemologisista ja ontologisista lähtökohdista. Tämän seurauksena uusliberaali politiikka ja autoritaarinen hallinto vaikuttivat tutkimustyöni aikana yhteensopimattomilta ilmiöiltä, joista oli vaikeaa muodostaa yhtenäistä hallinnan teoriaa. Esimerkiksi oletettavasti vapaita markkinoita ja yksityistämistä (toisissa konteksteissa) edistäneet uusliberalismin muodot saattavatkin näin yhdistyä autoritaarisen valtion hallinnan tapoihin. Näistä ristiriidoista huolimatta olen havainnut, kuinka uusliberalismi ja autoritaarinen hallinta muodostavat tuottoisia valtakantoja. Uusliberaalien uudistusten monimutkaiset yhteydet toisiin taloudellisen ja (erityisesti autoritaarisen valtion) poliittisen vallan muotoihin haastavat globaalin ja näennäisesti universaalien käsityksen uusliberalismista.

Ymmärtääkseni tätä yhteensopimattomuutta ja purkaakseni monoliittisiä käsityksiä uusliberalismista sovellan tutkimuksessani sommitelman (engl. *assemblage*) käsitettä. Sekä tutkimuksen teoreettinen ja analyttinen viitekehys että metodi rakentuvat tämän käsitteen ympärille. Sommitelma on tietystä ajan hetkessä ilmenevä kompositio jatkuvassa liikkeessä olevia, heterogeenisiä tekijöitä. Kutsun tätä jatkuvan muutoksen prosessia sommitelmien de- ja rekonstruktioiksi. Sommitelmia koskeva tutkimuskirjallisuus on hyvin rikas ja moninainen (Deleuze & Guattari 1983; 1988; Acuto & Curtis 2014; Patton 2000; Buchanan 2021; Allen 2011; Bennett 2010; Law 2004). Tässä väitöskirjassa kiinnitän erityistä huomiota kolmeen

sommitelmien ominaisuuteen: epäinhimilliseen ja materiaaliseen maailmaan liittyviin vallan kykyihin (kuten esitin alun esimerkillä yliopistojen rakennetun ympäristön roolista poliittisissa projekteissa), suhteisiin perustuvaan valtaan sekä lokaalin ja globaalin väliseen dikotomiaan.

Näin ollen en sommitelmien analyysissä tarkastele sitä, mitä ”uusliberalismi” venäläisissä yliopistoissa pohjimmiltaan on. Sen sijaan keskityn autoritaarisuuden ja uusliberalismin muodostamiin sommitelmiin sekä niiden muutosten ja rekonstruktioiden prosesseihin. Sommitelmien tarkastelun avulla osoitan, että uusliberalismi ei ole eri konteksteista sellaisenaan paikannettavissa oleva universaali poliittinen konstruktio.

Sen sijaan ymmärrän uusliberalismin erilaisten tekijöiden välisinä, eri mittaisina yhteysinä ja vuorovaikutuksina sommitelmassa. Näin ollen tämän tutkimuksen pääkohde ei ole ”uusliberaali yliopisto” eikä se kohdistu vain tiettyyn, Venäjän tai venäläisten yliopistojen kontekstiin. Sen sijaan tutkimukseni käsittelee alueellisia järjestyksiä purkavia hallinnan muotoja – ”globaalia autoritaarisuutta” (Hall 2023; International Research Group on Authoritarianism and Counter-Strategies 2022; Diamond ym. 2016) samoin kuin ”globaalia uusliberalismia” (Ban 2016). Lisäksi tutkimukseni päätty tarkastelemaan autoritaarisuuden ja uusliberalismin erilaisina kompositioina muodostamia valtaprojekteja, jotka ovat samanaikaisesti epävakaita ja epäselviä, mutta silti mahdollisia ja valtaa tuottavia. Tutkimukseni lisää ymmärrystä niistä alistamisen ja riiston muodoista, joita autoritaarisuus ja uusliberalismi tuottavat ja samaan aikaan etsii mahdollisia vaihtoehtoisia ja toivorikkaampia uudelleenjärjestämisen tapoja.

Tutkimuksellani oli kolme keskeistä tavoitetta:

1. teoretisoida uusliberalismin muotoja ja toimintatapoja länsimaiden ja globaalin pohjoisen ulkopuolelle yltyvistä epistemologisista lähtökohdista käsin;
2. hahmotella sommitelmia, jotka nousevat esiin uusliberalismin ja uusimperialistisen hallinnan kohdatessa Venäjän yliopistoissa; sekä
3. löytää mahdollisuuksia yhteiskunnalliselle muutokselle purkamalla ja uudelleenjärjestämällä autoritarismin ja uusliberalismin muodostamia kokonaisuuksia.

Sommitelmien analyysin lähtökohtina toimivat suhteellisuuden ja moninaisuuden logiikat määrittivät myös tutkimukseni metodologisia valintoja. Tuotin tutkimusta varten lukuisia aineistoja paikallistamattoman (engl. *nonlocal*) etnografian avulla (Feldman 2011). ”Paikallistamattomuus” viittaa tässä yhteydessä prosesseihin, jotka tapahtuvat riippumatta tietyistä alueista tai paikoista. Näin tiettyyn paikkaan liittyvät erityispiirteet tulevat vähempiarvoisiksi ja huomio kohdistuu prosessien paikasta riippumattomiin samankaltaisuuksiin. Paikallistamaton etnografia onkin hyödyllinen työkalu tarkasteltaessa, miten alueellisuutta purkavia poliittisia prosesseja (kuten uusliberalismia ja autoritaarisuutta) vakiinnutetaan ja organisoidaan sen sijaan, että niitä tarkasteltaisiin juuri tietyissä paikoissa, esimerkiksi tietyissä yliopistoissa.

Kokosin tutkimukseni aineiston vuosina 2019–2021. Tärkeimmät tuottamani aineistot muodostuvat haastatteluista, osallistuvasta havainnoinnista akateemisissa tapahtumissa, yliopistovierailuista, asiakirjoista, mediajulkaisuista sekä venäläisissä akateemisissa julkaisuissa käydyistä keskusteluista.

Jos avaatte itse väitöskirjan, huomaatte että se koostuu tekstin lisäksi laajasta kuvituksesta. Sen loi tätä tutkimusprojektia varten taiteilija Natalia Batrakova. Uskon, että esteettisen ulottuvuutensa lisäksi väitöskirjani kuvitus auttaa myös hahmottamaan sommitelmien analyysia. Se kuvaa kompositioita, sommitelmia ja niiden osien välisiä yhteyksiä epälineaarilla ja ylitextuaalisella tavalla (Romano 2023; Kara 2015).

Vaikka väitöskirjani esittää kokonaisuudessaan argumentin autoritaaris-uusliberaaleista sommitelmista, kussakin empiiristä analyysia käsittelevässä luvussa analysoidaan yksi korkeakoulutuksen osa-alue, josta esitän erillisiä johtopäätöksiä.

Luvussa 5 tarkastelen, miten venäläiset yliopistot jaotellaan erilaisiin asemiin ja rooleihin akateemisen kilpailun prosessien avulla. Luvussa 6 keskityn kansainvälisiin korkeakoulutusta koskeviin prosesseihin analysoimalla, miten Bolognan prosessi uusliberaalina hankkeena muodostui valtakamppailun kentäksi, jolla Venäjän uusimperialistinen suvereniteetin ja erityislaatuisuuden tavoittelu kohtasi vallitsevan Eurooppa-keskeisen hegemonian.

Seuraavissa luvuissa keskityn akateemisen työn ulottuvuuksiin. Luvussa 7 kuvaan akateemisen työn niin kutsuttua ”optimointia”. Kiristäessään otettaan venäläisistä yliopistosta Venäjän valtio myös saattoi voimaan uusliberaaleja tehostamisen keinoja (toisin sanoen ”optimointia”), jotka proletarisoivat akateemista työvoimaa ja lisäsivät akateemisen työn tahtia. Luvussa 8 tarkastelen akateemisten työläisten tulospalkkausjärjestelmää. Luku keskittyy niin kutsuttuihin tehokkuussopimuksiin ja jäljittää niiden yhteydet Vladimir Putinin henkilökohtaisesti käynnistämiin korkeakoulujen hallintouudistuksiin, tieteellisten julkaisujen yhä riistävämpään toimintatapaan sekä autoritaaris-korporatiiviseen pyrkimykseen muuttaa yliopistot ”epäpoliittisiksi”. Luvussa 9 esitelen vaihtoehtoisia tutkimushankkeita, joiden avulla olisi mahdollista vastustaa autoritaaris-uusliberaalia hallintoa ja pyrkiä valtaamaan akateemisen elämä takaisin.

Kokonaisuudessaan tämä väitöskirja edistää kahta kansainvälisen politiikan tieteenalan keskustelua. Ensinnäkin se osaltaan kartoittaa globaalin uusliberalismin toimintatapoja ja yhteyksiä autoritaariseen hallintaan. Toiseksi työni tuottaa johtopäätöksiä Venäjän nykyisen putinistisen hallinnon luonteesta ja asemasta maailmanpolitiikassa.

Yksi työni teoreettinen kontribuutio liittyy keskusteluun autoritaaris-uusliberaalin hallinnan muodoista. Aiheesta on jo olemassa laajaa tutkimuskirjallisuutta, joka kuitenkin on toistaiseksi joko keskittynyt liberaalidemokratioihin tai lähestyy kysymystä strukturalistisesta näkökulmasta (Bruff 2014; Bruff & Tansel 2019; Brown 2019; Fabry 2019; Dean 2002). Näissä tutkimuksissa keskitytään valtaosin uusliberalismin autoritaarisiin ominaisuuksiin. Tässä väitöskirjassa keskityn uusliberaalien uudistusten ja autoritaarisen hallinnon välisiin suhteisiin ja kuvailin niiden välisiä ristiriitoja ja yhteneväisyyksiä. Venäläisissä yliopistoissa tapahtuvaa kehitystä ei voida pelkistää vain yksityistämiseksi ja sääntelyn purkamiseksi. Samaa aikaan sellaiset uusliberaalit ideat kuten kilpailu, kustannustehokkuus, managerialistinen hallinto ja taloudellinen kasvu kukoistavat yhdistyessään autoritaarisuuteen ja Venäjän valtion uusimperialistiseen hallintaan.

Näin väitöskirjani antaa myös panoksensa Venäjän nykyisen poliittisen järjestelmän tutkimukselle. Tämän järjestelmän tutkimus keskittyy usein autoritaarisen hallinnon tarkaste-

luun. Useimmat tutkijat eivät kuitenkaan ole tarkastelleet uusliberaalien uudistusten roolia autoritarismin vahvistamisessa, tai he näkevät uudistukset potentiaalisena keinona Venäjän demokratisoimiseksi (Gel'man 2022; Hall 2023). Väitöskirjassani sen sijaan osoitan, miten uusliberaalit uudistukset usein vahvistavat autoritaarista ja uusimperialistista hallintoa.

Valtion autoritaarinen valta voi esimerkiksi yhdyntyä uusliberalististen uuden julkishallinnon (engl. *New Public Management*, NPM) toimintatapojen kanssa. Kuten muuallakin, myös Venäjällä nämä toimintatavat ovat vahvistaneet yliopistojen hallintojen valtaa. Uuden julkishallinnon logiikkaa on kuitenkin laajennettu vastaamaan vallan vertikaalia, jossa hallintorooli on pääasiassa liitetty presidentin ja hallituksen autoritaariseen rooliin.

Toinen väitöskirjani johtopäätös on, että uusliberalistinen yliopistojen välisen kilpailun ajatus voi toimia rinnakkain valtion uusimperialististen ja nationalististen tavoitteiden kanssa. Ajatus globaalista uusliberaalista kilpailusta, voittajineen ja häviäjineen, sopii yhteen Venäjän kansainvälispoliittisten arvovallan kasvattamispyrkimysten kanssa. Tietyt yliopistot valikoituvat kansainväliseen kilpailuun ja täten kasvattavat oman statuksensa lisäksi myös ”Venäjän” arvovaltaa. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että kamppailu asemasta, arvovallasta ja hegemoniasta ei ole vain venäläisen uusimperialismin piirre vaan liittyy myös Bolognan prosessin Eurooppa-keskeisiin ja ususkolonialistisiin toimintatapoihin. Tämä on esimerkki siitä, kuinka uusliberalismin ja uusimperialismin yhdistelmät voivat nousta esiin eri yhteyksissä, eivätkä ne ole vain nykyisen Venäjän poliittisen järjestelmän ainutlaatuinen ominaisuus.

Kolmanneksi tutkin väitöskirjassani autoritaarisen ja uusliberaalin hallinnon vastustamisen tapoja ja keinoja horjuttaa sen vallan mekanismeja. Erityisesti tarkastelen vaihtoehtoisia, horisontaalisuuteen ja kollegiaalisuuteen perustuvia tiedon tuottamisen tapoja. Autoritaarisuuden ja uusliberalismin eri muotojen verkon keskellä vastarintakaan ei kuitenkaan ole täysin suojassa niiltä. Analyysini osoittaa esimerkiksi, että autoritaarisen vallan vastustaminen Venäjällä tarkoitti joissain tapauksissa mukautumista uusliberaaleihin ja Eurooppa-keskeisiin korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kehittämisen tapoihin.

Tämä osoittaa, etteivät sommitelmia määritä kaksinaisuus valtaa omaavien (esimerkiksi valtion tai yliopiston) ja sitä vailla olevien (esimerkiksi akateemisten työntekijöiden tai opiskelijoiden) välillä. Se, mitä ymmärretään vastustukseksi tai myöntyväisyydeksi, mikä vakauttaa tai horjuttaa sommitelmaa vallan mekanismina, on monimutkaisempi kysymys kuin vain yksilöiden pyrkimykset tai rakenteiden asettamat rajoitukset. Alistava, riistävä ja vieraannuttava politiikka syntyy jokapäiväisissä rakentumisen ja uudelleenrakentumisen prosesseissa, rakentaen ja purkaen ihmisten subjektiivista kokemusta, instituutioiden sääntöjä ja materiaalisia esineitä.

Tämän väitöskirjan kautta olen osoittanut, että huolimatta pyrkimyksistä hallita sommitelmia niiden kautta syntyy aina uusia tilaisuuksia hallinnan horjuttamiseen ja uudelleenjärjestämiseen. Yksi mahdollinen jatkotutkimuksen kohde onkin tarkastella syvemmin erilaisia vastarinnan muotoja, jotka löytävät tiensä läpi näiden monimutkaisten valtarakenteiden verkostojen. Sortavien valtarakenteiden joutomaat ja rauniot luovat mahdollisuuksia uusille, toivoa luoville uudelleenmuokkaamisen tavoille.

Lähteet

- Acuto, Michele & Simon Curtis (toim.) (2014): *Reassembling international theory*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Allen, John (2011): "Powerful assemblages?". *Area*, 43(2), 154–157.
- Ashwin, Paul (2020): *Transforming university education: A manifesto*. Lontoo: Bloomsbury Academic.
- Ban, Cornel (2016): *Ruling ideas: How global neoliberalism goes local*. Oxford: Oxford University Press.
- Bennett, Jane (2010): *Vibrant matter: A political ecology of things*. Durham: Duke University Press.
- Borovskaia, Marina Aleksandrovna, Marina Anatol'evna Masych & Maria Radjevna Bechvaia (2014): "An analysis of compensation systems for college and university instructors". *Russian Education & Society*, 56(1), 3–12.
- Brown, Wendy (2019): *In the ruins of neoliberalism: The rise of antidemocratic politics in the West*. New York: Columbia University Press.
- Bruff, Ian (2014): "The rise of authoritarian neoliberalism". *Rethinking Marxism*, 26(1), 113–129.
- Bruff, Ian & Cemal Burak Tansel (2019): "Authoritarian neoliberalism: Trajectories of knowledge production and praxis". *Globalizations*, 16(3), 233–244.
- Buchanan, Ian (2021): *Assemblage theory and method*. Lontoo: Bloomsbury Academic.
- Connell, Raewyn (2019): *The good university: What universities actually do and why it's time for radical change*. Lontoo: Zed Books.
- Dean, Mitchell (2002): "Liberal government and authoritarianism". *Economy and Society*, 31(1), 37–61.
- Dean, Mitchell (2019): "Rogue neoliberalism, liturgical power, and the search for a left governmentality". *The South Atlantic Quarterly*, 118(2), 325–342.
- Deleuze, Gilles & Felix Guattari (1983): *Anti-Oedipus: Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deleuze, Gilles & Felix Guattari (1988): *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia*. Lontoo: Athlone Press.
- Diamond, Larry, Marc Plattner & Christopher Walker (toim.) (2016): *Authoritarianism goes global: the challenge to democracy*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Fabry, Adam (2019): *The political economy of Hungary: From state capitalism to authoritarian neoliberalism*. Berliini: Springer International Publishing.
- Feldman, Gregory (2011): "If ethnography is more than participant-observation, then relations are more than connections: The case for nonlocal ethnography in a world of apparatuses". *Anthropological Theory*, 11(4), 375–395.
- Gel'man, Vladimir (2022): *The politics of bad governance in contemporary Russia*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Giroux, Henry (2009): "Democracy's nemesis: The rise of the corporate university". *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 9(5), 669–695.
- Hall, Stephen (2023): *The authoritarian international: Tracing how authoritarian regimes learn in the Post-Soviet space*. Cambridge: Cambridge University Press.
- International Research Group on Authoritarianism and Counter-Strategies (2022): *Global authoritarianism: Perspectives and contestations from the South*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Jessop, Bob, Norman Fairclough & Ruth Wodak (toim.) (2008): *Education and the knowledge-based economy in Europe*. Dordrecht: Sense Publishers.
- Kamola, Isaac (2019): *Making the world global: U.S. universities and the production of the global imaginary*. Durham: Duke University Press.
- Kara, Helen (2015): *Creative research methods in the social sciences: A practical guide*. Lontoo: Policy press.
- Law, John (2004): *After method: Mess in social science research*. Lontoo: Routledge.

- Loveday, Viktoria (2018): "The neurotic academic: Anxiety, casualisation, and governance in the neoliberalising university". *Journal of Cultural Economy*, 11(2), 154–166.
- Meyerhoff, Eli (2019): *Beyond education: Radical studying for another world*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mäkinen, Sirke (2021): "Global university rankings and Russia's quest for national sovereignty". *Comparative Education*, 57(3), 417–434.
- Patton, Paul (2000): *Deleuze and the political*. Lontoo: Routledge.
- Peters, Michael (2021): "Knowledge socialism: The rise of peer production - collegiality, collaboration, and collective intelligence". *Educational Philosophy and Theory*, 53(1), 1–9.
- Romano, Nike (2023): "Touching text: Feeling my way through research-creation". *Qualitative Inquiry*, 29(1), 69–81.
- Rowe, Emma, Christopher Lubienski, Andrew Skourdombis, Jessica Gerrard & David Hursh (2019): "Templates, typologies and typifications: neoliberalism as keyword". *Discourse*, 40(2), 150–161.